

חוברת לדוגמא

הסיפור שלא נגמר

יחידות לימוד למסע היהודי-ישראלי



כתיבה ועריכה

רגב בן דוד
אוריה גולדנברג כספי

הסיפור שלא נגמר: יחידות לימוד למסע היהודי-ישראלי
The Everlasting Story: Educational Units Along the Jewish-Israeli Journey

חוברת זו הינה חלק מהתוכנית החינוכית "הסיפור שלא נגמר: פרקים במסע היהודי-ישראלי"

כתיבה ועריכה: אוריה גולדנברג כספי, רגב בן דוד
איור הכריכה ועיצוב גרפי: יניב רותם

מהדורה ניסיונית, למכינות קדם-צבאיות — לשימוש פנימי, לא להפצה

אנו מודים ליוצרים וליורשיהם, לאקו"ם ולהוצאות הספרים שהתירו לנו לעשות שימוש ביצירות. המערכת עשתה ככל יכולתה על מנת לאתר את בעלי הזכויות של כל החומר שנלקח ממקורות חיצוניים, להסדיר את זכות השימוש, לעשות שימוש הוגן ולתת קרדיט כראוי. אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות, ואם יובאו לידיעתנו, נפעל לתקן במהירות הבאות.

© כל הזכויות על המקורות החיצוניים שמורות למחברים, למייצגיהם ולהוצאות, כמפורט בגוף החוברת.

© כל הזכויות על עריכת החוברת, על קטעי 'על המקור' והשאלות ללימוד ולדיון, על הנספחים ועל כל חלק אחר בחוברת שאינו יצירות כאמור, הן של מחברי חוברת זו.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבחוברת זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחברים ומבעלי הזכויות.

תוכן העניינים

13	פרק ראשון
	בריאת העולם ותקופת האבות
15	1. איפה מתחיל הסיפור שלי?
21	2. לך לך: נוחות, יציאה, מסעות וחיפוש
26	3. מסורת וחדוש: מארצך ממולדתך ומבית אביך
32	4. עם אחד ושפה אחת: אחדות מול ריבוי
37	פרק שני
	תקופת מצרים ויציאת מצרים
39	1. 'קול קרא והלכתי? על שליחות וייעוד
43	2. אתגר המנהיגות והזווית היהודית
48	3. היה או לא היה? והאם זה משנה?
53	פרק שלישי
	תקופת המדבר וכיבוש הארץ
55	1. חופשי זה לגמרי לבד? בין שייכות לעצמיות
61	2. המרגלים והמעפילים: אתגרים, אמונה וסכנות
65	3. מחלוקת לשם שמיים ושאינה לשם שמיים
69	פרק רביעי
	תקופת הממלכות וגלות בבל
71	1. פילוג הממלכה: "ביחד ננצח" – על חשיבות האחדות והאם בכל מחיר?
76	2. "שימה לנו מלך": מנוס מחופש והמשאלה למנהיגות סמכותנית
80	3. האם כוח בהכרח משחית?
85	4. נביאים וביקורת חברתית: האחריות החברתית שלי וגבולותיה
89	פרק חמישי
	תקופת בית שני
91	1. שני מרכזים: בין ערבות הדדית למאבק על הבכורה
97	2. כתות בית שני: אתגר האחדות במצב של ריבוי
103	3. מאובדן וחורבן לשבר וצמיחה
107	4. "מתוך עולמות שבורים היא צומחת": לגדול דווקא מתוך השבר?
111	פרק שישי
	תקופות המשנה והתלמוד
113	1. מה גדול: לימוד או מעשה?
118	2. קולן הנעלם של הנשים
122	3. אלו ואלו: תרבות המחלוקת



127	פרק שביעי
	ימי הביניים וראשית העת החדשה
129	1. חדש אסור מן התורה? התמודדות עם שינויים וחדושים
135	2. מודרנה ומשבר הזהות היהודית
140	3. שירת הקודש: פיוטים בתור הזהב בספרד
143	4. חסידות: מצווה גדולה להיות בשמחה
147	פרק שמיני
	אמנציפציה ומשבר הזהות היהודית
149	1. דילמת האמנציפציה: הרצון להיות כמו כולם מול הרצון ליחוד ונפרדות
154	2. הזרמים היהודיים במודרנה: שאלת גבולות ההכלה
159	3. חיים יהודיים בתפוצות
163	פרק תשיעי
	היווצרות הגוונים היהודיים המודרניים
165	1. "למה לא אוגנדה?" מקומה של ארץ ישראל עבורנו
171	2. הלנצח נאכל חרב? שאלות על אנטישמיות ואנטי ישראליות
177	3. עברי, דבר עברית!
181	פרק עשירי
	תקופת הלאומיות וראשית הציונות
183	1. "הציונות כשם משפחה": ברית ייעוד ואתגריה
190	2. החלוציות: בין רציפות למרד
193	3. חלוציות והגשמה
199	פרק אחד עשר
	הישוב עד הקמת מדינת ישראל
201	1. יהודי ו/או ישראלי? משמעות הישראליות עבור הזהות היהודית
206	2. שרשרת מסירה מנהיגותית
211	3. יחסי ישראל-תפוצות
217	פרק שניים עשר
	סיכום
	נספחים
223	צירי תוכן: יחידות ומקורות
229	אינדקס מקורות
232	מילון מונחים בסיסי לספרות חז"ל
234	מדגם חיבורים מארון הספרים היהודי, לפי סוגות ותקופות
236	רצף היסטורי

הקדמה

אנחנו חיים ומחנכים בישראל של היום. רוח הזמן משרתת את החשיבות של לחיות את הרגע, להיות נוכחים בהווה. זה נכון, וחשוב. אבל חיינו לא מתמצים רק "ברגע הזה". אנחנו מוצאים ומעניקים משמעות לחיינו גם מתוך שזירה של "הכאן והעכשיו" במה שקדם לנו, בזיכרונות מהעבר, מהד דורות קודמים, וגם בחלומות ובתקוות לעתיד. כבני אדם, אנחנו רוצים להרגיש שיש לנו תפקיד משמעותי בתוך סיפור שגדול יותר מאיתנו, כזה שהתחיל לפנינו ושימשיך אחרינו, שאותו נוכל גם להנחיל לילדינו. תודעה זהותית רחבה כזו גם מאפשרת לנו דרכים נוספות להתמודד עם האתגרים שבהם אנחנו נתקלים בישראל של ימינו, כמו בכל מקום ותקופה.

התוכנית "הסיפור שלא נגמר: פרקים במסע היהודי-ישראלי" - וחוברת יחידות הלימוד שבה אתם אווזים - נולדו מתוך מפגשים שלנו עם צעירים ישראלים רבים, ומתוך רצוננו להוסיף לתודעת הרציפות ההיסטורית, לתחושת השייכות לסיפור היהודי-ישראלי במובנו הרחב, ולראייה של ימינו מתוך הפרספקטיבה של אלפי שנות דמויות וסיפורים שקדמו לנו וש"תרמו אותנו", כלשונו של יהודה עמיחי.

התוכנית כוללת שני מרכיבים: שנים עשר פרקי הסכת, שנעים על הרצף הסיפורי ההיסטורי מספר בראשית ועד להקמת המדינה; ויחידות הלימוד והדיון הכלולות בחוברת זו, המציעות דיונים בשאלות ערכיות וזהותיות הקשורות לחיי המשתתפים - ומקושרות לדמויות ולאירועים מתוך הסיפור היהודי-ישראלי. ההאזנה לפרקים תעניק את הרצף הסיפורי, השיעורים והדיונים בקבוצה יחברו את התכנים לשאלות אישיות של כאן ועכשיו. שאיפתנו היא לקדם, ולו במעט, את תחושת המשתתפות והמשתתפים שהם בעצמם חלק מהסיפור המתמשך, ושהדמויות, האירועים והתכנים נוגעים לחייהם ומזמנים שאלות ערכיות וזהותיות רלוונטיות לימינו.

מבנה החוברת ויחידות הלימוד

בחוברת שלפניכם שנים עשר פרקים, התואמים את שנים עשר פרקי ההסכת. ככל פרק בחוברת מוצעות בין שלוש לארבע יחידות לימוד, העוסקות בשאלות זהותיות וערכיות שונות, המקושרות לתוכן שנסקר בפרק ההסכת. כמובן שמכל פרק הסכת - המכסה תקופה ארוכה בתולדות העם, דמויות ואירועים רבים - ניתן לצאת לאינספור שאלות ודיונים. אנו מציעים כאן מספר אפשרויות המותאמות לקהל היעד, ונשמח כמובן לשמוע רעיונות נוספים.

כמרצות ומרצים תוכלו לבחור בין מגוון יחידות הלימוד בהתאמה אליכם ואל הקבוצה: ראשית, באיזו שאלה ברצונכם לעסוק עם הקבוצה, ובהתאם לכך איזו יחידת לימוד תבחרו; שנית, בתוך כל יחידה, באילו מקורות להשתמש (ואפשרות להוסיף מקורות משלכם כמובן), ואילו שאלות לשאול לגביהם; שלישית, כיצד לבנות את המפגש - מבחינת פתיחה, עבודה בחברות, איסוף במליאה, וכדומה; רביעית, במה להתמקד בדיון בקבוצה.

מה תמצאו בכל יחידת לימוד בחוברת?

כל יחידה בחוברת נפתחת בפסקת הסבר על "הנושא והשאלה המרכזית", שבהם דנה יחידת הלימוד מתוך חיבור לפרק ההסכת. הפסקה מציגה את השאלות הערכיות ו/או הזהותיות שתמצאו ביחידה, וכן את התרומה שדיון כזה יכול לתת לקבוצה.

החלק של "היחידה במבט-על", שבא לאחר מכן, יספק לכם סקירה מהירה של המקורות ומהלך הלימוד המוצעים ביחידה. מומלץ לחזור שנית ל"מבט-על" זה לאחר שתעינו במקורות עצמם. גוף היחידה מורכב ממספר מקורות ללימוד. אלו לרוב מקורות טקסטואליים, אך לעתים גם תמונות, הפנייה לשירים או סרטונים. במרבית היחידות מוצעים סביב שבעה מקורות לימוד - לעתים מעט יותר, לעתים פחות. סדר המקורות ביחידה מהווה "הצעת הגשה", ולרוב יש מאחוריו הגיון פדגוגי, אבל אין זה מערך שיעור ליניארי. בנוסף, סביר שלא תצטרכו ולא תוכלו להתייחס לכל המקורות במסגרת זמן של שיעור אחד - ומכאן החשיבות בבחירה שלכם ושלכן במקורות שבהם תרצו להשתמש מתוך אלו המוצעים.

אחרי כל מקור מופיעים שני מרכיבים: פסקת "על המקור", שמיועדת בעיקר לכם, המרצים והמרצות, ומספקת רקע תמציתי על החיבור והמחבר, וגם את הרציונל להכללת המקור ביחידה; ו"שאלות ללימוד ולדיון" - המותאמות לחניכים ולחניכות. השאלות ממוסגרות בשלושה רבדים של למידה והפנמה:

שאלות הבנה על המקור עצמו;

שאלות עיבוד לגבי הנאמר בו;

ושאלות אישיות המזמנות מחשבה והתבוננות אישית לגבי הקשר לחיי החניך/ה.

הנחיית המפגשים

כמסגרת כללית, אנחנו ממליצים על מבנה קבוע לשיעורים, שיכלול:

[א] פתיחה של המרצה עם תקציר פרק ההסכת והעלאה משותפת של נושאים העולים ממנו (אפשרות: לתת בכל מפגש לחניך/ה או צמד חניכים להציג את התקציר)

[ב] הצגת הנושא והשאלה המרכזית שבהם תעסקו במפגש

[ג] לימוד המקורות שבחרתם, בקבוצות קטנות וקבועות לאורך התוכנית (4-6 משתתפים), בליווי השאלות המנחות

[ד] איסוף ודיון במליאה

צירי התוכן

בין עשרות יחידות הלימוד שתמצאו בחוברת, תוכלו למצוא יחידות הקשורות זו לזו בשאלות הזהות והערכים. להלן מפורטים חמישה צירי תוכן: "אחידות, ריבוי, אחדות ומגוון"; "ישראל, תפוצות, עבריות"; "בין מסורת לחידוש"; "מנהיגות ואחריות ציבורית וחברתית"; "שייכות וסיפורים".

היחידות השונות בצירי התוכן מאירות כל אחת היבט אחר בתוך הנושא הרחב. לכן, ניתן לבחור להעביר אחת או שתיים מהן בהתאם לצרכי הקבוצה, או את כולן וכך ליצור תהליך לימודי ובידור ערכי שנבנה נדבך על נדבך. כאן מובא הסבר תמציתי אודות הצירים, ובנספחים בסוף החוברת תמצאו פירוט של היחידות והמקורות הכלולים בכל אחת מהן.

אחידות, ריבוי, אחדות ומגוון

ציר זה עוסק בשאלות של אחידות ואחדות מול ריבוי ומגוון. במסגרתו ניתן לפתח דיונים על סובלנות ופלוורליזם, התנהלות במצב של ריבוי דעות, ניהול מחלוקות, הכרעות רוב ומעמדן של קולות מיעוט, מכנה משותף מול כיבוד השוני, ועוד. הנושאים הללו רלוונטיים ביותר גם לניהול של חיים בקבוצה, וגם להקשר החברתי הרחב יותר. בציר זה שבע יחידות, ובהן: "אחידות מול ריבוי" (פרק ראשון, מגדל בבל); "על חשיבות האחדות, והאם בכל מחיר?" (פרק רביעי, פילוג הממלכה); "זרמים יהודיים במודרנה: שאלת גבולות ההכלה" (פרק שמיני) ועוד.

מנהיגות ואחריות ציבורית וחברתית

ציר תוכן זה עוסק בשאלות של מעורבות ואחריות חברתית, מנהיגות, ויחס בין החיים האישיים לציבוריים. היחידות בו עוסקות בבירור הייעוד שלנו ובאיזו מידה אנו מתמסרים אליו; מה המחירים של עשייה ציבורית ושל ביקורת חברתית; דיון בתכונות רצויות למנהיגות, וביחס שבין חזון להגשמה. בציר זה תשע יחידות, וביניהן: "קול קרא והלכתי?": על שליחות וייעוד" (פרק שני, משה בסנה); "נביאים וביקורת חברתית: האחריות החברתית שלי וגבולותיה" (פרק רביעי); "האם כוח בהכרח משחית?" (פרק רביעי, המלוכה בישראל); "חלוציות והגשמה" (פרק עשירי), ועוד. דיונים כאלה יספקו זווית נוספת והעמקה לעיסוק של החניכות והחניכים במהלך השנה הזו בשאלות של מנהיגות, אחריות חברתית ועשייה ציבורית.

מסורת וחידוש

ארבע היחידות בציר זה מזמנות דיון בהיבטים של המשכיות ושל שינוי בזהותנו ובתחומים שונים של חיינו: מקריאות מנוגדות ב"לך-לך" של אברהם (פרק ראשון), דרך המפגש הטעון בין חידושים לבין מסורת בראשית העת החדשה (פרק שביעי), ועד ליחסים המורכבים בין מרד לבין רציפות בדורות החלוצים (פרק עשירי). דיונים אלה רלוונטיים גם לבירור זהותם היהודית-ישראלית של החניכים והחניכות באופן אישי, וגם מאפשרים היכרות עם אסטרטגיות להתמודדות עם שינוי - נושא רלוונטי לחייהם בשנה זו ומועיל לשנותיהם הבאות בהיבטים רבים.

תפוצות, ישראל, עבריות

היחידות בציר זה בוחנות את מקומה של ארץ ישראל בקיום היהודי לאורך הדורות, את היחס בינה לבין מרכזים אחרים שבהם חיו ויצרו יהודים, את המאפיינים הייחודיים של חיים יהודיים בארץ לעומת מקומות אחרים. דרך יחידות אלה ניתן לקיים דיון ביחסנו שלנו כלפי ארץ ישראל, כלפי יהודים שחיים בתפוצות, כלפי השפה העברית, וביחס בין עבריות, ישראליות ויהדות עברונה.

בציר זה שש יחידות, ובהן: "שני מרכזים: בין ערבות הדדית למאבק על הבכורה" (פרק חמישי, בבל ישראל), "חיים יהודיים בתפוצות" (פרק שמיני), "למה לא אוגנדה? מקומה של ארץ ישראל עברונה" (פרק תשיעי, התנועה הציונית), "יהודי ו/או ישראלי" (פרק אחד עשר), ועוד.

שייכות וסיפורים

בציר זה שש יחידות שעוסקות במעגלי השייכות שלנו ובקשר שלהם לסיפורים שאנחנו מספרים. כך למשל, היחידה בפרק הראשון מציעה לשאול מאיפה אנחנו מתחילים לספר את הסיפור שלנו, ומה כל אפשרות מעידה על הסיפור ועלינו; היחידה בפרק השני שואלת עד כמה אנחנו מבססים את הזהות ואת התפיסות שלנו על ודאויות והוכחות, לעומת הישענות על סיפורים ועל מסורות; בפרק השלישי נברר (סביב מפקד שבטי בני ישראל במדבר) את המשמעות של השתייכות ושל עצמיות עבורנו; ובפרקים השמיני והשביעי נעסוק, מתוך האמנציפציה והאנטישמיות, בשאלות של השתלבותנו כיהודים וכישראלים בתרבויות העולם.

הרחבת נקודות המבט: כותבות וכותבים אורחים בחוברת

אנחנו שמחים מאוד לכלול בחוברת יחידות לימוד של כותבות וכותבים אורחים, נשות ואנשי עשייה ומחשבה מעוררי השראה. יחידות הלימוד הללו מציעות נקודות מבט נוספות ומרחיבות את מגוון קולות של הסיפור היהודי-ישראלי כולו. אנחנו מודים להם מקרב לב על הכתיבה והלימוד המשותף.

להלן הכותבות והכותבים

פרק שני: אתגר המנהיגות והשאלה היהודית / אבישי ברמן, מנכ"ל מועצת המכינות הקדם-צבאיות
 פרק רביעי: פילוג הממלכה: "ביחד ננצח" - על חשיבות האחדות והאם ככל מחיר? / טליה גרוסמן אפיק, מפמ"ר תרבות יהודית-ישראלית במשרד החינוך
 פרק חמישי: מאובדן וחורבן לשבר וצמיחה / ד"ר רננה רביצקי-פילזר, המנהלת החינוכית של המרכז לזהות יהודית ישראלית במכון הרטמן
 פרק חמישי: שני מרכזים: בין ערבות הדדית למאבק על הבכורה / ד"ר יזהר הס, סגן ומ"מ יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית, ושירן יהב-ארגוב, מנהלת תחום העמיות היהודית בהצ"ע.
 פרק שישי: קולן הנעלם של הנשים / אילה דקל, רבה ישראלית, סופרת וראשת הישיבה החילונית בינ"ה
 פרק שביעי: מודרנה ומשבר הזהות היהודית / אליסף תלאור, סמנכ"ל תוכן ואקדמיה ברשת מיתרים
 פרק שביעי: חסידות: מצווה גדולה להיות בשמח / הרב אלקנה שרלו, מרצה ותיק במכינות ומנחה למגוון קבוצות
 פרק תשיעי: הלנצח נאכל חרב? שאלות על אנטישמיות ואנטי-ישראליות / נגה ברנר-סמיה, מנהלת 'הלל' ישראל, ופרופ' גיל טרוי, עמית בכיר במכון למדיניות העם היהודי
 פרק עשירי: החלוציות - בין רציפות למרד / שירה יוגב, רכזת בתי המדרש בתנועת תרבות
 פרק עשירי: חלוציות והגשמה / יוני יחיאלי והראל סטרטייבסקי, צוות פדגוגי בתנועת 'החלוץ'
 פרק אחד עשר: שרשרת מסירה מנהיגותית / קלי כהן, מנהל תוכנית למנהיגות נוער במכון מנדל למנהיגות
 פרק אחד עשר: יחסי ישראל-תפוצות / שלומית מאלי, מנכ"לית מנהלת עמ"י - המנהלת הלאומית לקשרי ישראלים ויהדות התפוצות

תודות

"שָׁמִי הוּא שֵׁם תּוֹרְמִי", אם לצטט שוב את יהודה עמיחי.
 רבים מהדברים שהבאנו לידי ביטוי בתוכנית הזו למדנו לאורך הדרך ממורות ומורים אהובים רבים שהיו לנו, משותפים לדרך ומדמויות יקרות שליוו אותנו. לא נוכל למנות את כולן, אבל אנחנו מלאים בהוקרת הטוב על מה שקיבלנו מהן. כמה מבתי הגידול ומבתי המדרש שבהם צמחנו מוזכרים בפסקאות הביוגרפיות שלנו כאן למטה.
 אנחנו מודים לאוהד שמאמה על האמון והליווי, לאפרת שפירא־רוזנברג על העצות הטובות, ליניב רותם על חשיבה עמוקה ועיצוב מוקפד ומסור, ולכותבות וכותבי היחידות שהוזכרו לעיל על השתפות ועל התרומה מנסיונם ומכשרונם.

תודה גדולה לבנות ובני משפחותינו, שאיפשרו את כל זה, ושיחד איתם אנחנו כותבים את הפרק שלנו בסיפור הגדול.

על יוצרי התוכנית והחברות

אוריה גולדנברג כספי אמא של הלל, נוה, שי ועמית. אשת חינוך המתרגמת רעיונות גדולים לתוכניות חינוכיות. בעלת תואר שני במדעי היהדות, ראש תחום הלימוד ובתי המדרש במנהלת ליהדות ישראלית, מפתחת תוכן במכון מנדל למנהיגות חינוכית, מלמדת, מנחה ומלווה צוותים חינוכיים. עוסקת שנים רבות במגוון פרויקטים בתחומים של יהדות וישראליות ובחיבור ביניהם ובין אנשים.

רגב בן דוד נשוי לסיגל, אבא של בארי, דרור ויותם. חוקר במכון הרטמן, וכותב דוקטורט על מקומה של המורשת היהודית בהגות הציונית החילונית, דרך כתיבי ברל כצנלסון. מרצה על הגות ציונית, זהות יהודית וחברה ישראלית. ניהל תוכניות חינוכיות ב'מבוע' - בית מדרש ישראלי, הנחה תוכניות בכירים ב'קולות', בוגר תוכנית מנדל לתרבות יהודית. חוקר את שדה היהדות הישראלית.

אוריה מרקע ציוני־דתי ירושלמי, רגב מרקע ציוני־חילוני מושבניקי, שניהם בוגרי בית המדרש לרבנות ישראלית מבית מכון הרטמן והחלוץ־המדרשה באורנים.

* * *

אנחנו מזמינים אתכם להיות חלק מהסיפור ולהוסיף לו את נקודות המבט שלכם.
 בקישור הבא תוכלו לשלוח עוד רעיונות ומחשבות:

מוזמנים גם ליצור קשר: regevbd@gmail.com | oria.goldenberg@gmail.com



שלכם ושלכן,

רגב ואוריה

רמת רזיאל וירושלים,

ספטמבר 2025, אלול תשפ"ה

פרק ראשון



בריאת העולם
ותקופת האבות

יחידה ראשונה

איפה מתחיל הסיפור שלי?



הנושא והשאלה המרכזית

הפרק הראשון של ההסכת פותח בשאלה מהי נקודת ההתחלה של הסיפור היהודי-ישראלי: איפה להתחיל לספר אותו? בעינינו, לבחירה מאיפה מתחילים לספר את הסיפור יש אמירה של זהות. יחידה זו מזמינה את המשתתפים לברר אפשרויות שונות לנקודות ההתחלה של הסיפור האישי של כל אחד ואחת מהם, ומה המשמעות שלהן עבורם. **השאלה המרכזית: איפה מתחיל הסיפור שלי?** בחירה ביחידה זו תוכל להציע לקבוצה משבצת היכרות מקורית ויצירתית, שמחברת בעקיפין בין הסיפור האישי שלהם לבין הסיפור היהודי-ישראלי הרחב. יחידה זו שייכת לציר התוכן "שייכות וסיפורים" (ראו בהקדמה ובנספח).

היחידה במבט-על

- **בראשית א + רש"י:** מאיפה מתחילים, ומה זה מלמד על אופי הסיפור
- **יהודה עמיחי:** הדורות שלפני מחייבים אותי
- **עזר ויצמן:** המשכיות עם הדורות
- **הכרזת העצמאות:** נרטיב של התחלה בארץ ישראל
- **יונה וולך:** לבחור בעצמנו את נקודת הראשית
- **ציפי חורי-ויס:** משא הדורות דרך השם
- **עמוס עוז:** מתחיל מאבא שלו אבל מדגיש את ההבדלים

בראשית פרק א', פסוקים א'-ה'

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וּבְהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי תְהוֹם. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אור וַיְהי-אור. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר כִּי-טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי-עֶרֶב וַיְהי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] מתוך הפסוקים הראשונים של התורה, מה ברא אלוהים?
 [עיבוד] מה היה לפני הבריאה שלו? ומה היה אחריה?
 [עיבוד] מאיפה מתחילים לספר את סיפור התורה?

רש"י על בראשית א', א'

"בְּרֵאשִׁית": אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם" (ספר שמות, פרק י"ב, פסוק ב'), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל. ומה טעם פתח בבראשית? משום "כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַתּוֹ לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם" (ספר תהלים, פרק קי"א, פסוק ו'). שאם יאמרו אומות העולם לישראל: "לסטים [=שודדים] אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", הם אומרים להם: "כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא; הוא בראה, ונתנה לאשר ישר בעיניו. ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

על המקור

רש"י, רבי שלמה יצחקי (1040-1105), מגדולי הפרשנים בעם היהודי. פירושו לתנ"ך ולתלמוד נחשבים חלק מרכזי בלימוד התורה. פירושו לפסוק זה, המכונה לעתים "הרש"י הראשון על התורה", מעלה תהיה מדוע פותחת התורה בסיפור הבריאה ולא במצווה הראשונה שקיבלו בני ישראל כעם, בזמן יציאת מצרים. תהיה זו משקפת הבנה של התורה כספר מצוות. רש"י משיב שהסיפור נפתח בבריאת העולם כדי לומר שהעולם כולו נמצא בבעלותו של אלוהים, שמחלק את הנחלות לעמים. ומכאן זכותם של בני ישראל לארץ.

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] מה קשה לרש"י לגבי הפסוק הראשון בתנ"ך?
- [הבנה] איזו התחלה חלופית הוא מציע, ומה ההצדקה שהוא נותן לה?
- [עיבוד] מהו ספר התורה, לדעת מי שהציע הצעה חלופית זו? מה מהותו של החיבור לדעתו?
- [עיבוד] מה דעתך על שתי ההצדקות הללו - לפסוק שלפנינו, ולהצעה החלופית?
- [אישי] האם יש לך רעיון להסבר אחר לאופן שבו נפתחת התורה?
- [אישי] האם ביכולתך לחשוב על נקודות פתיחה שונות לסיפור החיים שלך? ואיזו תפיסה לגבי 'החיים שלך' מבטאת כל אפשרות כזו?

יהודה עמיחי / כל הדורות שלפני

<p>שֶׁנֶבְאָו אוֹתִי. שְׁלֵא יִהְיֶה שֶׁקָר. זֶה מְחִיב. עֲבַרְתִּי אֶת שְׁנַת הָאֲרָבָעִים. לִשׁ מְשֻׁרוֹת שֶׁבָּהֵן לֹא יִקְבְּלוּ אוֹתִי בְּשֵׁל כָּה. אֵלוּ הִיִּיתִי בְּאוֹשְׁוִיץ, לֹא הָיוּ שׁוֹלְחִים אוֹתִי לְעֵבֶד, הָיוּ שׁוֹרְפִים אוֹתִי מִיָּד. זֶה מְחִיב.</p>	<p>כָּל הַדּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי תָרְמוּ אוֹתִי קִמְּצָה קִמְּצָה כְּדֵי שְׂאוּקֶם כָּאֵן בִּירוּשָׁלַיִם בְּבַת אַחַת, כְּמוֹ בֵּית תְּפִלָּה אוּ מוֹסֵד צְדָקָה. זֶה מְחִיב. שְׁמִי הוּא שֵׁם תּוֹרְמִי. זֶה מְחִיב. אֲנִי מִתְקַרֵּב לְגִיל מוֹת אָבִי. צוֹאֲתִי מִטְּלַאת בְּהַרְבֵּה טְלָאִים, אֲנִי צָרִיף לְשָׁנוֹת אֶת חַיִּי וְאֶת מוֹתִי יוֹם יוֹם כְּדֵי לְקַיֵּם אֶת כָּל הַנְּבוֹאוֹת</p>
---	--

על המקור

יהודה עמיחי (1924-2000), משורר וסופר, חתן פרס ישראל לשירה. השיר מתאר מחשבות פנימיות של המשורר על מקומו ותפקידו בשרשרת הדורות. כמי שרואה עצמו כחלק מהעם היהודי וסיפורו, תוהה המשורר על המשמעות של עברו ואחריותו האישית בהקשר הלאומי של הסיפור. השיר מתוך: יהודה עמיחי, עכשיו ברעש: שירים 1963-1968, ירושלים ותל אביב: שוקן, 1975. כל הזכויות שמורות למחבר ולהוצאה.

שאלות ללימוד ולדיון

[הבנה] מה הכוונה במשפט "כל הדורות שלפני תרמו אותי"? תרמו באיזה מובן?
[עיבוד] המשורר חוזר פעמים רבות על הביטוי "זֶה מְתִיב". באיזה מובן לדעתך הדברים מחייבים אותו? האם יש לחיוב זה משמעות מעשית? או השלכות לא מעשיות?
[עיבוד] מאיזו נקודה מתחיל המשורר לספר את הסיפור שלו? מה המשמעות של נקודת התחלה זו?
[אישי] האם הסיפור האישי שלך מעורר אצלך תחושת שייכות ומחויבות? כלפי מי? מתי?

עזר ויצמן / נאום בבית הנבחרים הגרמני, 1996

הגורל הוליד אותי ואת אחי בני דורי בימים הגדולים בהם שבו היהודים לארצם והקימוה מחדש. שוב אינני היהודי הנודד בדרכי העולם, המהגר ממדינה למדינה, המגורש מגולה לגולה. אבל כל יהודי, בכל דור ודור, חייב לראות עצמו כאילו היה שם, בדורות ובמקומות ובאירועים שקדמו לו. לפיכך עודני נודד, אבל לא בדרכים הנידחות של העולם. עתה אני נודד במרחבי הזמן, נע מדור לדור, נוסע בנתיבי הזכרונות. הזיכרון מצמצם את המרחקים. מאתיים דורות עברו מראשית תולדות עמי, והם דומים בעיניי כימים אחדים. רק מאתיים דורות עברו מאז קם אדם ושמם אברהם ועזב את ארצו ואת מולדתו והלך אל הארץ שהיום היא ארצי. רק מאתיים דורות עברו מיום שקנה אברהם את מערת המכפלה בעיר חברון ועד הסכסוכים הרצחניים המתרחשים בה בדורי. רק מאה וחמישים דורות עברו מעמוד האש של יציאת מצרים ועד עמודי העשן של השואה. ואני, שנולדתי מזרעו של אברהם ובארצו של אברהם – הייתי בכולם. הייתי עבד במצרים, וקיבלתי את התורה בהר סיני, ויחד עם יהושע ואלהו עברתי את נהר הירדן, נכנסתי לירושלים עם דוד, וגליתי ממנה עם צדקיהו, ולא שכחתי אותה על נהרות בבל, ובשוב אדוני את שיבת ציון חלמתי בין בוני חומתה. לחמתי ברומאים וגורשתי מספרד, והועליתי על המוקד במגנצא, היא מייניץ, ולמדתי תורה בתימן, ושכלתי את משפחתי בקישינב, ונשרפתי בטרבלינקא ומרדתי בוורשא ועליתי לארץ ישראל, היא ארצי שממנה גליתי ובה נולדתי וממנה אני בא ואליה אשוב.

על המקור

את הדברים הללו נשא עזר ויצמן (1924-2005) בהיותו נשיא המדינה השביעי, בפני בית הנבחרים הגרמני. את הנאום כתב ככל הנראה הסופר מאיר שלו.

שאלות ללימוד ולדיון

[הבנה] למה הכוונה במילים "הזיכרון מצמצם את המרחקים"?
[ידע] כמה מהמקומות והאירועים שמזכיר ויצמן מוכרים לך, ואילו לא? בחרו אחד שלא מוכר לכם, וחפשו עליו מידע
[עיבוד] מה דעתך על טענתו של ויצמן שיהודי חייב לראות את עצמו כאילו היה בכל הדורות והמקומות שקדמו לו?
[עיבוד] מה המשמעות של אמירה זו לחיים שלנו? האם היא טומנת בחובה אחריות?
[עיבוד] ככל שמסכימים איתו - מה צריך בשביל להתקרב לקראת האידיאל הזה?
[אישי] אילו אירועים שהתרחשו לפני שנולדת היית מונה כחלק מהסיפור שלך?

הכרזת העצמאות של מדינת ישראל

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל קָם הָעָם הַיְהוּדִי, בְּהַעֲצָבָה דְּמוּתוֹ הָרוּחָנִית, הַדְּתִית וְהַמְדִינִית, בְּהַחֲזִיק בְּחִי קוֹמְמִיּוֹת מְמַלְכֶתִית, בְּהַיִּצֵר נִכְסֵי תְרָבוֹת לְאֻמִּיִּים וְכָל־לְאֻשִׁיִּים וְהוֹרִישׁ לְעוֹלָם כְּלוֹ אֶת סֵפֶר הַסְּפָרִים הַנִּצְחִי.

על המקור

זו הפסקה הפותחת של הכרזת העצמאות שלנו. את הפסקה הזו הוסיף דוד בן-גוריון במהלך היומיים שלפני ההכרזה, במסגרת שינויים שביצעו על גבי הטיוטות שנוסחו בשבועות שלפני כן.

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] מה נקודת ההתחלה של הסיפור שאותו מספרת מגילת העצמאות שלנו?
 [עיבוד] מהיכרותך עם העבר היהודי, מה דעתך על נכונות המשפט הפותח?
 [עיבוד] אם זה לא במאה אחוז נכון עובדתית, למה לדעתך בכל זאת בחרו לפתוח כך?
 [אישי] האם יש סיפור שאינו לגמרי מדויק, שהוא חלק חשוב מהסיפור הזהותי שלכם?

יונה וולך / החיים שיש לך

התחל מהתחלה	החיים שיש לך
הבט על חייך	הם החיים שחייית
כעל שעור רע	הבט אחרת בהבנה
על מה שחיה	מצא את נקדת הבראשית
כעל ענש	הבריאה
הרחקה	ברא את עצמך
עמידה בפנה	זה העולם הטוב ביותר
נוקאאוט בסבוב הראשון	היחיד
תקן כאחד שהבריא	שתוכל לברא
כאחד שחלה.	כל זה מצוי בתוכך
	גלה אותו

על המקור

יונה וולך (1944-1985) היתה משוררת ישראלית. בהקשר של יחידה זו, היא מציעה בשיר להתבונן לאחור בחיינו, ולמצוא את נקודה הבראשית, הבריאה. יותר מכך, היא אף מציעה לברוא את עצמנו. השיר מתוך: יונה וולך, תת הכרה נפתחת כמו מניפה: מבחר השירים 1963-1985, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1992. כל הזכויות שמורות למחברת ולאקו"ם.

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] מה לדעתך הכוונה בהנחייה "מצא את נקדת הבראשית, הבריאה, ברא את עצמך"? באיזה אופן ניתן לברוא את עצמנו לדעתה?
 [הבנה] מה להבנתך הכוונה במשפט "כל זה מצוי בתוכך, גלה אותו, התחל מהתחלה"?
 [עיבוד] מה היחס לדעתך בין "לברוא את עצמנו" לבין "לגלות" את מה שמצוי בתוכנו?
 [אישי] תוכלו לאתר "נקודות בראשית" לגבי חייכם? באיזה אופן לדעתכם אתם יכולים "לברוא את עצמכם"? או "להתחיל מהתחלה"?

ציפי חורי־וייס / כשקוראים לך צפורה

כְּשֶׁקוֹרְאִים לְךָ צִפּוֹרָה
 4 קִילוֹ וּמֵאָה גָרָם
 עַל הַמָּעֵט הַזֶּה מוֹסִיפִים שָׁם שְׁנֵי
 שָׂרָה
 סְבָתוֹת מְשֻׁנֵי הַצְּדָדִים
 צְפִיּוֹת שְׁנוּלָדוֹ לְאֶכְזֹב
 הַכְּנָפִים לֹא מְצַלִּיחוֹת
 לְהִתְרוֹמֵם מֵעֶצְמָן
 הַשָּׁם מִתְרַחֵק
 מֵעֶצְמוֹ
 זֶה נִהְיָה קֶצֶת כְּבֹד
 קָרוֹב לְצִמְרַת עֵץ הַחַיִּים
 צִפּוֹר אֲזוּקָה לְשִׁרְשֻׁרַת
 הַדּוֹרֹת הַדּוֹרָה

על המקור

ציפי חורי־וייס היא רבה ישראלית ויוצרת. בשיר זה היא מבטאת את כובד המשא שמטילים עליה שמה ושמה השני, שהם גם שמות מקראיים וגם על שם סבתות ונושאים ציפיות – כמו גם את התהליך שהיא עוברת בדרך לגילוי היכולת העצמאית שלה 'לעוף'. השיר מתוך: ציפי חורי־וייס, אפשר לעוף עכשיו: שירים, ירושלים: משיב הרוח, סדרת חוט הכסף, 2024. כל הזכויות שמורות למחברת ולהוצאה.

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] לפי הבית הראשון בשיר, מה מרגישה המשוררת ביחס לשמה ולשם השני שלה?
- [הבנה] מדוע לדעתך היא מתארת כבודות כזו?
- [הבנה] מה התהליך שהיא מתארת בבתים הבאים בשיר? איך אתם מבינים את הבית האחרון?
- [עיבוד] מאיפה מתחיל סיפורה של המשוררת, לפי הבנתך?
- [אישי] מה היחס שלך לשמך? האם הרגשת שהוא נושא איתו ציפיות? כיצד התמודדת איתו?

עמוס עוז / " אבל מה בעצם היה כאן לפני המפץ הגדול?"

אבא שלי כתב ספרי מחקר. תמיד קינא בי על שאני כותב חופשי, מה שבא לי, ישר מהראש אל הדף, לא חייב לעשות כל מיני מחקרים, להכיר כל מה שנכתב על הנושא וסביבתו, לבדוק מקורות, לבסס על אסמכתאות, להשוות מובאות, לספק הוכחות, לשלב הערות שוליים – שום כלום. ציפור דרור. רוצה לכתוב 'שמואל אהב את צילה'? – מותר לי. רוצה לכתוב 'אבל צילה אהבה את ז'ילבר'? – גם כן מותר לי. רוצה לכתוב 'ז'ילבר וז'ילבר' או 'שמואל בכל זאת אהבו זה את זה'? – מי בכלל יוכל להתווכח איתי? להפריך? או לגלות חס וחלילה מקורות חדשים שיעמידו את מה שכתבתי באור מפוקפק, אם לא למטה מזה? אני, מצדי, קצת קינאתי באבא שלי: כשהוא היה מתיישב לכתוב מאמר מדעי, כל השולחן שלו היה מכוסה תמיד בספרים פתוחים, תדפיסים, מאמרים, מקורות, מראי מקום, לגיון שלם של כוחות עזר ושל ארטיילריה

ברית העולם ותקופת האבות

תקופת מצרים ויצאת מצרים

תקופת המדבר וכיבוש הארץ

תקופת הממלכות גלות בבל

תקופת בית שני

תקופת המשנה והתלמוד

ימי הביניים ראשית העת החדשה

אמצעי־העבר וההתחדשות היהודית

היוצרות הגוונים היהודיים המודרניים

תקופת הלאומיות והאשיות הציונות

הישוב עד הקמת מדינת ישראל

סיכום

מסייעת. אף פעם לא יצא לו לשבת, כמוני, מול דף חלק שמונח לו, לועג לרש, באמצע השולחן הריק. כמו פני הירח בערך. אתה והדף והייאוש: לך תעשה משהו מכלום. אנב, מדובר באותו שולחן: אחרי מות אבי ירשתי את המכתבה שלו, שכל השנים היתה רגילה להיות מאוכלסת קומות על קומות, כמו כלכותה, ועכשיו היא עומדת אצלי ריקה כמו שדה התעופה בסרייבו. מי לא ישב ככה פעם לפני דף לבן שפוער עליך פה בלי שיניים ולועג, בבקשה, בוא נראה אותך, רק תיגע בי?

על המקור

עמוס עוז (1939–2018) היה סופר, אינטלקטואל, פרופסור לספרות ודמות ציבורית, חתן פרס ישראל. נולד עם שם המשפחה קלזנר, אביו היה דוקטור לספרות עברית. בספר 'מתחילים סיפור' מנתח עוז פתיחות של ספרים. הקטע מתוך: עמוס עוז, מתחילים סיפור, ירושלים: כתר, 1996.

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] מהו, במילים שלך, ההבדל העיקרי שמתאר המחבר בין העבודה שלו לבין זו של אביו?
- [עיבוד] הטקסט הזה הוא הפתיחה למאמר הפותח ספר שמנתח פתיחות של ספרים (אחרים). למאמר זה הוא בחר את הכותרת "אבל מה בעצם היה כאן לפני המפץ הגדול?". מה אומרת לדעתך כותרת זו?
- [עיבוד] מה דעתך על הניגוד שמציג המחבר בין סגנון כתיבתו לבין זה של אביו? האם יש גם צד משותף לשניהם?
- [אישי] האם יש היבטים כאלה של ניגוד, וגם צד דומה, בינך לבין הורידך?
- [אישי] אם תפתחו את הסיפור שלכם במשפט שמתייחס להוריקם, מה הוא יהיה?

יחידה שניה

.....

לך-לך: נוחות, יציאה, מסעות וחיפוש



הנושא והשאלה המרכזית

בפרק הראשון בהסכת אנחנו נחשפים למוטיב ההליכה, הנדודים והתנועה שמאפיין את העם היהודי מראשיתו, וממש מההיכרות הראשונית עם אבי העם – אברהם. יחידה זו מציעה לעסוק בשאלות זהות של **המתח בין אזור הנוחות לבין חיפוש ואתגר: האם אני מרגיש שאני כעת במסע? למה יצאתי מהמסגרת הקודמת אל הנוכחית – עד כמה זה היה כפוי (חוייית 'גלות') ועד כמה בחירה (חוייית 'הרפתקה')? מה אני מקווה למצוא בדרך, ומה הם האתגרים המרכזיים שלי?** בחירה ביחידה זו תאפשר לקבוצה דיון בציפיות לגבי היציאה למסע המשותף במסגרת הנוכחית, מתוך קישור למוטיב יסוד בסיפור היהודי-ישראלי. יחידה זו שייכת לציר התוכן "שייכות וסיפורים" (ראו בהקדמה ובנספח).

היחידה במבט-על

- **חן מקום על יושביו:** אוהבים את המוכר
- **ארבעה שירים**
- **אוהב להיות בבית:** אוהבים את המוכר
- **שיר אהבה בדואי:** יוצא לנדוד, משלם מחיר
- **מנגינת הנדודים:** רוצה לנדוד, בסוף נשאר
- **'העיר':** חשש שלא נצליח להשתנות
- **האוצר מתחת לגשר:** האוצר בעצם בבית, אבל היה צורך לצאת בשביל למצוא
- **אהוד בנאי:** דווקא מבט חיצוני מעריך יותר את הבית שלנו

בראשית רבה, פרשה לד (מתורגם מארמית) / חן מקום על יושביו

ר' שמעון בן לקיש היה יושב ועוסק בתורה באחד הרחובות של טבריה יצאו משם שתי נשים, אמרה אחת לחברתה: ברוך שהוציאני מאויר רע זה. קרא ואמר להן: מהיכן אתן? אמרו: ממזגא. אמר: אני מכיר את מזגא, ואין בה אלא שני עמודים. אמר: ברוך שנתן חן למקום על יושביו. תלמיד אחד היה יושב לפני ר' יוסי. היה מסביר לו, ולא סבר. אמר לו [ר' יוסי]: למה אין אתה סובר? אמר לו [התלמיד]: שאני גולה ממקומי. אמר לו: מאיזה מקום אתה? אמר לו: מגובת שמאי. אמר לו: ומהו אוירו של אותו מקום? אמר לו: כשהתינוק נולד אנו גובלים אדמדמנים וטשים את מוחו, שלא יאכלוהו היתושים. אמר: ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו.

על המקור

בראשית רבה הוא אוסף מדרשים קדום על פרשות ספר בראשית. ר' שמעון בן לקיש (מכונה גם ריש לקיש) הוא אחת הדמויות הבולטות בין חכמי המשנה, היה ראש הבריונים בטבריה, והפך לתלמיד חכם ולחברותא של ר' יוחנן, ראש הישיבה. מדרש אגדה זה מציג את הביטוי "חן מקום על יושביו", כביטוי לאהבת המוכר, שבו נרצה לעסוק כחלק מהדיון ביציאה לדרך.

שאלות ללימוד ולדיון

- [הבנה] מה משמעות האמירה "אני מכיר את מזגא, ואין בה אלא שני עמודים", לפי ההקשר בסיפור?
 [הבנה] מה משמעות הביטוי "חן מקום על יושביו"?
 [עיבוד] מהו להבנתך יחסן של שתי הנשים ממזגא כשהן מבקרות בטבריה?
 [הבנה] מה משמעות "לא סבר"?
 [הבנה] מה משמעות "כשהתינוק נולד אנו גובלים אדמדמנים וטשים את מוחו, שלא יאכלוהו היתושים"?
 [עיבוד] מה מבין ר' יוסי מהדיאלוג עם תלמידו המתקשה?
 [עיבוד] מה דומה ומה שונה לדעתך בין הסיטואציה של ר' לקיש לבין זו של ר' יוסי?
 [אישי] יש דברים שמוצאים חן בעיניך במיוחד במקום שממנו באת? יש דברים כאלה שנראים מוזרים לאנשים מבחוץ?

לפניכם ארבעה שירים. מומלץ להאזין לארבעתם ולעיין במילותיהם, ואז לדון בשאלות המצורפות

אריק איינשטיין / אוהב להיות בבית

עם התה והלימון והספרים הישנים
 כן, אני אוהב להיות בבית
 עם אותה האהובה ועם אותם ההרגלים
 אוהב להיות בבית

יש אנשים שמטפסים על הרים
 יש אנשים שצונחים מגבהים
 יש אנשים שרוכבים על סוסים
 ויש כאלה שגומאים מרחקים
 אבל אני אוהב להיות בבית



יצחק קלפטר / שיר אהבה בדואי

וכשפרצו השיטפונות שכח את כל מה שהבטיח.
 אל הצלילים של החליל הושיט ידיים בסופה.
 במחול טירוף בקני הסוף נסחף שיכור כמו חול ברוח.
 גם הסלעים פרשו כנפיים כמו אנפה.

צלילי חליל אל החולות של המדבר היה שולח.
 ליטף הוא את גופה הרך והסופה טרפה הכל.
 'חדל להיות כמו החולות, אני רוצה אותך כמו סלע',
 אז הבטיח לא לנדוד שוב כמו החול.

וכשחזר שוב על סוסו להעמיק את מוט האוהל,
 על היריעות היא בחוטים ובצבעים מילים רקמה:
 'ברוך שובך, בוגד! אחוזו היטב במוט האוהל,
 כי גם אותי סופה נודדת סחפה.'

כשהרוחות אותו ליטפו בעוז אחז במוט האוהל,
 אוזניו אטם הוא לא לשמוע לא לנשום כלל את הצליל.
 'אתה נווד', לחש מדבר, 'אתה נקבר באוהל צר',
 והכבשים פעו בוודי כמו חליל.



הו הו הו הו קול קורא לנדוד לנדוד 2x

מאיר בנאי / מנגינת הנדודים

מנגינת הנדודים.	מנגינת הנדודים. 'הפעם אם תלך', אהובתו בוכה 'הפעם שוב לא אחכה'.	בגינה אור של ירח הוא מביט ומבין שהיא בו שוב מתנגנת מנגינת הנדודים.
ובסוף הוא לא נוסע הוא נשאר ומבין לעולם היא תתנגן בו מנגינת הנדודים.	הנהר שט אל הקשת בין עצי ערמונים התחושה המתחלפת	הוא נכנס ושם בבית ריח טוב של תבשילים אבל היא לא מניחה לו



אלך לארץ אחרת...

עלי להתנער,
לקום מן הרפיון,
לצאת למרחקים,
למצוא לי עיר אחרת.

האם תקום בי רוח...
לא תמצא ערים שונות,
לא תפליג בים אחר,
העיר תלך תמיד בעקבותיך.
הזקנה תשיג אותך
באותם הרחובות
שבהם לריק חלפו לך ימיה.

לא תמצא ערים שונות,
לא תפליג בים אחר,
העיר תלך תמיד בעקבותיך.
כי הן כל המקומות
הם העיר הזאת
אשר בה כילית את ימיך



שם טוב לוי / העיר

אלך לארץ אחרת,
אפליג לים אחר,
אמצא לי עיר שונה,
טובה מזו פי כמה.

כי כאן אני כושל,
רפה ומוותר,
כי כאן נמק ליבי,
ורוח בי לא קמה.

האם תקום בי רוח לקום מן הרפיון?
האם אמצא בי כוח למצוא מקום אחר?
כי כאן שוקעים חיי כגל של חורבות
להבל ולריק זריתי את ימי.
לא תמצא ערים שונות,
לא תפליג בים אחר,
העיר תלך תמיד בעקבותיך.
גם אם תרחיק לנדוד
לא תוכל להשתחרר
מן העיר שבה אבדו לך ימיך.

על המקורות – ארבעה שירים

השירים מבטאים רגשות שונים כלפי הבית וכלפי מה שמחוץ לו. כשמישהו ש"אוהב להיות בבית" יוצא מאזור הנוחות – זה עשוי להיות מתוך חוויה של יציאה כפויה, של גירוש, או "גלות"; כשמישהו שומע את "הקול שקורא לנדוד" או את "מנגינת הנדודים" אבל נשאר בבית – זה עשוי להיות מתוך חוויה של הישארות כפויה, של "תקיעות". אוהב להיות בבית: מילים וביצוע: אריק איינשטיין, לחן: מיקי גבריאלוב. שיר אהבה בדואי: מילים: יצחק וינגרטן, לחן: יצחק קלפטר. מנגינת הנדודים: מילים, לחן וביצוע: מאיר בנאי. העיר: קונסטנטינוס קואפיס (משורר יווני, 1863-1933), תרגום: עלי מוהר ויורם ברונובסקי, לחן וביצוע: שם-טוב לוי. כל הזכויות שמורות ליוצרים ולאקו"ם.

שאלות ללימוד ולדיון – ארבעה שירים

[עיבוד] איך לדעתך מרגיש ה"אוהב להיות בבית" כשהוא נדרש לצאת?
 [עיבוד] מה לדעתך עשה את ההבדל בין הבחירה של הגבר ב"שיר אהבה בדואי" לבין זו של הגבר ב"מנגינת הנדודים"?
 [עיבוד] איך הרגיש לדעתך מי ששמע את "מנגינת הנדודים" כשבחר לבסוף להישאר?
 [הבנה] בשיר 'העיר', מה הכוונה בפזמון: "לא תמצא ערים שונות ... העיר תלך תמיד בעקבותיך"? איך מרגיש לדעתך מי ש"הלך לארץ אחרת", וגילה ש"העיר תלך תמיד בעקבותיו"?
 [אישי] האם הרגשת פעם שלא מתחשק לך לצאת, לעשות שינוי, אלא העדפת "להיות בבית"? האם הרגשת פעם שנדחת לצאת בניגוד לרצונך? אם כן, מה גרם לך? ואיך הרגשת?
 [אישי] האם הרגשת פעם שבוער לך לצאת, לגלות, לשנות? והאם קרה לך שבכל זאת לא יצאת? א, מדוע? ואיך הרגשת?
 [אישי] מה עשוי לגרום לך לחשוש שעל אף הניסיון לעשות שינוי, יהיו דברים ישנים שירדפו אחריך?

שמחה בונים מפשיסחה / האוצר מתחת לגשר

כמה פעמים חלם ר' אייזיק כי עליו לנסוע לעיר פראג, ושם סמוך לחצר המלך מתחת לגשר, עליו לחפור באדמה, ואם יעשה כן ימצא אוצר גדול ויתעשר.
 נסע ר' אייזיק לפראג והלך אל הגשר הסמוך לחצר המלך. אבל עמדו שם חיילים על משמרתם יומם ולילה, ופחד ר' אייזיק לחפור באדמה ולחפש את המטמון. מרוב צער על הדרך הארוכה שעשה לשווא ועל שישב לביתו בחוסר כול, החל ר' אייזיק לצעוד סמוך לאותו הגשר לכאן ולכאן, כשהוא עסוק במחשבותיו. כך עשה כל אותו היום, ורק כשירדה החשכה הלך לישון באכסניה. כך עשה גם ביום השני וביום השלישי. בשעת בוקר מוקדמת היה הולך אל המקום, מטייל ומשוטט בו, עסוק במחשבות קודרות, ורק לעת ערב היה עוזב את המקום. הקצין הממונה על חיל המשמר שבמקום, הבחין ביהודי העני הולך וסובב את הגשר יום יום, והוא כולו כפוף ונתון בצער גדול. קרא לו הקצין שיבוא אליו ושאל אותו במלים רכות: "מה אתה מחפש? ולמי אתה מחכה במקום זה כבר כמה ימים?" סיפר לו ר' אייזיק את כל העניין, כיצד חלם כמה לילות ברציפות כי כאן טמון אוצר גדול, וכי למטרה זו טרח ובא עד פראג.
 אז צחק הקצין ואמר לו: "האם היה כדאי שתיסע דרך ארוכה כל כך רק בגלל חלום? מי מאמין בכלל לחלומות? הנה גם אני חלמתי שעלי לנסוע לקרקוב, וכי שם ישנו אדם ששמו 'אייזיק רבי יוקל'ס', ואם אחפור בביתו של יהודי זה תחת התנור והכיריים אמצא אוצר גדול. האם אפשר להאמין לחלומות? הלוא אין בהם ממש! ולחשוב כי לשם כך אסע עד קרקוב! ואתה – שטות גדולה עשית שבאת לכאן." כששמע ר' אייזיק את דברי הקצין, הבין כי כל נסיעתו אל המקום לא הייתה אלא כדי שישמע דברים אלו, וידע כי האוצר אינו נמצא כאן אלא בביתו. כעת עליו לחפור בביתו ולחפש את האוצר. חזר ר' אייזיק לביתו וחיפש תחת התנור והכיריים, ואכן מצא את האוצר והתעשר. מכספו זה בנה את בית הכנסת הקרוי על שמו – "רבי אייזיק רבי יוקל'ס שול".

על המקור

ר' שמחה בונים מפשיסחה (נולד סביב 1765, נפטר 1827) היה מגדולי האדמו"רים (=אדונו מורנו ורבנו) החסידיים. לסיפור 'האוצר מתחת לגשר' גרסאות רבות, ואחת הפופולריות שבהן היתה ברבי המכר 'האלכימאי' מאת פאולו קואלו, שיצא בשנת 1988. הטקסט המובא כאן הוא גרסה שנמצא במקורותינו, כסיפור חסידי. הסיפור מובא בספר "שמחת ישראל". הגרסה המובאת כאן לקוחה מתוך האתר 'פרויקט זושא', שמנגיש סיפורים חסידיים. בהקשר של היחידה הנוכחית, הוא מספק מבט נוסף על נחיצותה של יציאה לדרך – האומנם התשובה נמצאת אישם רחוק? ואם היא כבר אצלנו, האם חיונית היציאה?

שאלות ללימוד ולדיון

[למחשבה] האם הכרת קודם גרסה כזו או אחרת של סיפור זה? אם כן, האם יש הבדלים משמעותיים בין הגרסה הזו לבין זו שהכרת?
[הבנה] מה ההבדל בין ר' אייזיק לבין הקצין, מבחינת יחסם לחלומות?
[הבנה] מה לדעתך המסר של הסיפור?
[עיבוד] לאור הסיפור, מכיוון שהאוצר נמצא מלכתחילה קרוב אלינו - האם לדעתך נחוצה היציאה? אם כן - למה? אם לא - האם אפשר היה להגיע אל האוצר ולגלות אותו בדרך אחרת, בלי יציאה?
[אישי] האם הרגשת פעם שמצאת אוצר "אצלך בבית" אחרי שחיפשת בחוץ?

אהוד בנאי / זה המקום

אישה מבוגרת עמדה לידי, צעיף צמר על ראשה וסיגריה דלוקה בידה, היא הביטה בי בעיון דקתיים ושאלה אותי אם אני באמת מי שאני ואמרתי לה שנדמה לי שכן. היא אמרה: "אני לא מאמינה. בטבריה על הבוקר. בגשם. זה רגע שאני לא אשכח כל החיים". אמרתי לה שגם אני לא.
הגשם ירד ואנחנו עמדנו תחת הסככה ושוחחנו קצת. שמה ברכה, היא כבר עברה כמה דברים בחיים, אפשר לראות, פנים עם אופי, חרושי קמטים, תקיפים ועדינים. היא שאלה אותי אם אני לבד כאן בעיר, אמרתי לה שכן. היא חייכה והתעניינה אם הכל בסדר או שהתחרפנתי קצת, ואמרתי לה שהכל בסדר.
"כן, אבל למה טבריה?" היא רצתה לדעת.
יכולתי לספר לה על המסעות שלי בחופשות התיכון עם החברים שלי, על פול האנגלי, על הגג של המסגר, על האיקליפטוסים, על השיר שכתבתי פעם "טבריה על מזח - אפשר לראות לנצח...", אבל אמרתי רק: "אני אוהב לבקר בטבריה".
היא אמרה שהיא שמחה לשמוע, כי לפעמים נדמה לה שהיא חיה בקצה העולם, באיזה מקום דפוק שלא מעניין אף אחד, ורציתי לספר לה שבגמרא כתוב ששמה טבריה כי הייתה טבורו של עולם, אבל אמרתי: "דווקא אחלה מקום טבריה".

על המקור

בקטע הזה מתאר אהוד בנאי דושיח שלו עם טבריאנית מבוגרת. נראה שהיא לא מבינה מה מישוהו כמו אהוד בנאי מחפש דווקא בטבריה, והוא מספר - בעיקר לנו - על הזכרונות והאסוציאציות החיוביים שיש לו משם. הקטע הזה מצביע על הפער שיש לפעמים בין המבט של מקומיים על המקום שלהם לבין המבט של אנשים מבחוץ. בשונה מהדיאלוג של ר' לקיש בטבריה עם הנשים ממזגא, כאן נראה שדווקא האדם מבחוץ מעריך יותר את המקום. מתוך: אהוד בנאי, זה המקום, ירושלים: כתר, 2012, עמ' 51-52.

שאלות ללימוד ולדיון

[הבנה] למה להבנתך האשה מופתעת לפגוש את אהוד בנאי? למה היא תוהה אם הוא התחרפן?
[עיבוד] מה לדעתך חושבת האשה על טבריה? ומה חושב אהוד בנאי על המקום?
[עיבוד] אם קראתם גם את המדרש על "חן מקום על יושביו" - מה דומה ומה שונה בין שני הדיאלוגים הללו, המתקיימים בטבריה במרחק של אלפיים שנה? מה מאפיין בכל אחד מהם את יחסן של הדוברות למקום מגוריהן? במה שונה המבט של "האדם החיצוני" מהמבט של "המקומיות"?
[אישי] האם יצא לך לחוות פער בין המבט שלך על המקום שבו גדלת, או על מנהגים בסביבתך, לבין מבט חיצוני? האם המבט החיצוני היה מעריך יותר או דווקא מעריך פחות?

התוכנית "הסיפור שלא נגמר: פרקים במסע היהודי-ישראלי" מיועדת לצעירות ולצעירים בישראל, ושוזרת את המציאות הישראלית שלנו בתוך רצף סיפורי רב־קולי ומגוון בן 4,000 שנה.

התוכנית החינוכית כוללת **פרקי הסכת**, שנעים על הרצף הסיפורי ההיסטורי מספר בראשית ועד להקמת המדינה; ואת **יחידות הלימוד והדיון** הכלולות בחוברת זו, המציעות דיונים בשאלות ערכיות וזהותיות הקשורות לחיינו, ומקושרות לדמויות ולאירועים מתוך הסיפור היהודי-ישראלי.

שילוב שני המרכיבים נועד לחזק את תחושת השייכות לסיפור הרחב, ולזהות את הרלוונטיות של הדמויות, הסיפורים והאירועים לחיים שלנו עכשיו.

* * *

לסיפורים יש חיים משל עצמם: שבים אליהם, מפרשים אותם. הסיפור הציוני מגיע מעמקי המסורת ויודע שלא יוכל להינעל בה – הוא סיפור שרק החל להיות מסופר. חוברת זו היא הזמנה לסיפור שמבקש ליצור את היחד. יש סיפורים המסופרים לפני השניה, אך כאן מדובר על סיפורים מעוררים, כמעט כמו אותה שחרזאדה שידעה שאם סיפורה יקטע היא תמות.

- מוקי צור, היסטוריון של הציונות, מרצה ותיק במכינות

'הסיפור שלא נגמר' מבקש לאפשר מרחב לימודי שבו שאלות של זהות, שייכות ומשמעות נפגשות למענה עם מקורות מהתרבות היהודית-ישראלית. תוך דיאלוג פתוח וכן עם הטקסטים ומתוכם, יוכלו כל נער ונערה למצוא את התשובות שלהם ושלחן ולגבש את השקפת עולמם האישית והלאומית כיהודים, כישראלים וכבני אדם. אוצרות הרוח היהודיים-ישראלים לדורותיהם, הכוללים מרחב של יצירה עשירה, המחוברת למציאות המשתנה, מבקשים להניח לכל אחד ואחת לכתוב את הסיפור שלו ולהפוך להיות חלק מהסיפור של כלנו.

- טליה גרוסמן אפיק, מפמ"ר תרבות יהודית-ישראלית במשרד החינוך

'הסיפור שלא נגמר' מזמין צעירות וצעירים בישראל של היום להיות חלק מהסיפור הציוני, היהודי והישראלי הרחב – סיפור העמיות היהודית. המסע, הנפרש גם אל מחוץ לגבולות המדינה, מזמין אותנו להכיר את העם היהודי בציון ומחוץ לה, להוקיר את הדרכים הרבות להיות יהודי – ומתוך כך לכתוב בעצמנו את הפרק הבא בתולדות עם ישראל.

- ד"ר יזהר הס, סגן ומ"מ יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית

* * *

אוריה גולדנברג כספי ורגב בן דוד הם אנשי חינוך ומפתחי תוכן. אוריה מרקע ציוני-דתי ירושלמי, רגב מרקע ציוני-חילוני מושבניקי, שניהם בוגרי בית המדרש לרבנות ישראלית מבית מכון הרטמן והחלוץ-המדרשה באורנים.